

szet, a kultúra egyik legnagyobb sugalmazóját, célját és beteljesülését: a nép testvéri megtalálását jelenti. Bajomi Endre

A MAI SVÁJC. Jólét és egészség, havasok tisztasága és békés élet: ilyenek ismerték az átlagos középeurópai ember Svájcot és a svájci életet. De akinek alkalmá volt a válság éveiben ebben a kis országban élni, az tudja: Svájcot sem kerülte el a világválság, sőt speciális viszonyainál fogva egyes vonatkozásokban még súlyosabban érinti, mint más országokat.

Idegenforgalom, valamint export — gépek, órák, textilárúk és tejtermékek kivitele — alkotja Svájc külkereskedelmi mérlegének aktív oldalát. A minden országra ránehezedő kiviteli csökkenést Svájc fokozott mértékben érzi. Erre a megismerésre a közgazdaságilag iskolázatlan utazó is rábukkan, mihelyt beteszi Svájcba a lábát. Az az igen szerény ebéd, ami pl. Romániában 20 Lei, ott kb. 2 svájci frank, ami (1 frankot 55 Leinek véve) a romániai ár ötésfélszeresét jelenti. Hasonló a viszony egyéb vonatkozásokban is, míg **Romániában** a tojás ára darabonként 1-1.10 Lei, addig ott 10-11 centime. Az a kishivatálnok, aki itt pl. 2-3000 Lei fizetést „élvez”, ott 2-300 frankot keres. Az életi tehát ott jóval drágább, mint Romániában, igaz, hogy a fizetések is jelentékenyebbek.

Ilyen körülmények közt természetesen hanyatlik az idegenforgalom és csökken a kivitel. De miért olyan drága Svájc? A magyarázatot erre talán a *Bauersekretariat*, a svájci parasztság nagyhatalmu érdekvéviselője tudná megadni. A svájci mezőgazdasági termékek nagymérvű állami támogatást élveznek. Egy zürichi gyáros számítása szerint egy svájci család átlagban évente kb. 500-700 frankot fizet a svájci **mezőgazdaságnak, állami szubvenció és agrárvám formájában.** A lakbérek pedig a békebeliek kétszeresét érték el és alig csökkentek valamit az utóbbi években, holott Svájc is — mint számos ország — óriási lakóházépítésbe mentette heverő tőkéjét és rekesztette el ezzel a tőke vérkeringését. Az állami szubvenció, amit a mezőgazdaság élvez, ma tízszerese annak, amit a háború előtt kapott. A mezőgazdasági termékek ára Svájcban kétszerese-ötszöröse annak, ami a világpiacon. (A sajt ötször annyiba kerül, mint Hollandiában.) A sajt kivitel dumping-árakon történik, a termelési költség alatt, a belföldi fogyasztó terhére. Mig a svájci sonka ára belföldön 2.50 frank, addig ugyanez Angliában 0.43 frank, mert a szubvenció 40 frank a kivitelre került sertés darabjáért.

A mezőgazdasági termékek magas ára miatt pl. nem gyakori étel a svájci kispolgár asztalán a hús, tyukról nem is szólva, amelyre csak ünnepnap kerül sor. Természetesen a lakbérek valamint a megélhetési költségek magas volta miatt Svájc lemaradt az idegenekért folytatott versenyben az olcsó Ausztria és Jugoszlávia előnyére. Sok szálloda télen nem is tart nyitva, mert a betévedő pár vendég nem fedezi a regiet. Amellett az állam szubvencióval támogatja a szállodákat, amelyeket még az új szállodák megnyitásának tilalma is véd. A magas munkabérek miatt a világhírű svájci elektromos ipar nem volt képes kihasználni azt a beviteli kontingenst, amit számára egyes államok engedélyeztek. Különösen nehéz a verseny a mai Németország gépiparával szemben, amely alacsony munkabérével és kiviteli szubvenciójával félelmes konkurrens.

Ezek a viszonyok visszatükröződnek az államháztartásban is. Mig egyrészt az állami bevételek csökkennek, addig nőnek a terhek, így pl. a számtalan szubvenció, a munkanélküli segélyek, stb. Az 1936-os állami

költségvetés előirányzata 420 millió frank bevétel mellett 100 millió frank deficitet mutat fel. Óriási a svájci szövetségi vasutak ezévi deficitje is: 70 millió frank. Ennek oka részben a beruházási terhek törlesztése (a nehéz terepviszonyokkal számos hid, alagut és egyéb jár együtt, azonkívül törlesztendő a háború utáni elektrifikálás költsége), részben azonban az idegenforgalom, valamint a tranzit teheráruforgalom válság okozta csökkenése.

Hozzájárul a pénzügyi nehézségek növeléséhez a svájci viszonyok egy másik specialitása: a kantonok önállóságával járó költséges bürokrácia. Svájcnak a szövetségi központi kormányon kívül 25 kanton-kormány van, rengeteg tisztviselővel. (Állítólag Zürich város közigazgatása több köztisztviselőt foglalkoztat, mint Londoné). Tájékoztató álljon itt, hogy 1933-ban, a fizetések leszállítása előtt, a svájci szövetségi vasutak egy alkalmazottjára eső összköltség (tehát fizetés, családi pótlék, kedvezmények, stb.) átlagban kb. 550 frank volt havonta. Bár a közigazgatási apparátus nem ilyen jól dotált, annak fenntartása jelentékeny holt teher, ami emeli a termelő költségeket.

De nemcsak az államháztartás küzd súlyos gondokkal és fogyasztja a tőkeállományt, a „nemzeti vagyont”, hanem a magángazdaság is. Világgazdasági összefüggései és hitelezői természete révén a svájci tőkés a válságban sokat veszített. Így pl. csak a Németországban levő svájci kintlevőség, u. n. befagyott követelés 3 milliárd frank, amely összeg ma elveszítettnek tekinthető. A Németországnak hitelezett összegek okozták pl. a Schweizerische Volksbank fizetési zavarait, holott ez a bank csakugyan Népbank, és kisemberek szenvedtek meg érte, amiért a bankvezérek a német piacnak hiteleztek. Azóta több svájci nagybank kénytelen fizetési haladékokat kérni, így pl. a legrégebbi magánbank, a zürichi Leu & Co., a nemzetközi piacon is jól ismert Basler Handelsbank, amelyek mind a világpiacon is számottevő nemzetközi banknagyságok.

Elmult az az idő, mikor még az átlagos svájci polgár azt hihette, hogy feltartóztatják a válságot a svájci határon. Elmult az egyéni szabadság ideje is, lassan megnyirbálják az alkotmányban biztosított kereskedelmi és ipari szabadságot. A kiskereskedők követelésére megtiltották a nagyáruházak terjeszkedését, amelyek pedig olcsó áruval látják el a lakosságot, és már új üzletek nyitásának korlátozásáról is szó esik. Az egyéni szabadság hazája, beágyazva világgazdasági összefüggésekbe, kénytelen clearing-szerződéseket kötni, kontingentálásokba fog, sőt azt is megérte, hogy időről-időre a svájci frank heves támadásoknak legyen kitéve. Igaz, hogy a franknak szinte 100% az aranyfedezete, de a frankot nemcsak a nemzetközi spekuláció támadja, hanem belföldi körök is, amelyek a világpiachoz való alkalmazkodásnak legegyszerűbb módját ebben látják. (Kifejtettük már a „Korunk” márciusi számában, hogy ez a leértékelés voltaképpen kerülő uton „kalter Lohnabbau”, ennélfogva a fogyasztóképeség csökkentése és így a válság kimélyítése.) Meg kellett azt is érnie a mindinkább csökkenő számú svájci demokrata gondolkodású polgárnak, hogy országában egyre erősebben folyik a hitlerista, I agitáció, és hogy ez ellen a svájci szövetségtanács csak felemás intézkedéseket mer tenni, a hitlerista Németországtól való félelmében. Csak, mikor Gustlof-ot, a németországi náci-párt schweizi vezetőjét megölték, látta a schweizi kormány szükségesnek, további hasonló bonyodalmak elkerülése céljából, hogy betiltsa — nem a náci-pártot — hanem a párt országos vezetői állásának betöltését. De megmaradtak a helyi szervezetei, valamint ezek vezetői. Aminthogy fennállnak és virulnak a különböző „frontok”, ahogyan önmagukat a fasizmussal rokon-

szenyező svájci „megujhódási” pártok nevezik. És amilyen felemás, nem demokrata, önérzet-nélküli a svájci kormány politikája a hitlerizmussal szemben, ugyanolyan a fasiszta Itáliával szemben is. Hivatalos beállítás szerint a két ország politikája rendkívül szivélyes. Valóságban az olasz anyanyelvű svájci területeken élénk olasz propaganda folyik ezeknek a területeknek Olaszországhoz való csatolása érdekében. Az elkésve és szerény keretek közt megindított hivatalos vizsgálat megállapította, hogy ez az irredenta propaganda hivatalos olasz körök támogatását élvezi. Amit ez ellen Svájc tesz és tehet, édes kevés: olasznyelvű rádióállomás, valamint több olasz iskola, stb. De az irredenta propaganda hatásának tudható be részben, hogy Svájc az Itália ellen hozott szankciókat csak felemás módon hajtja végre. A szankciók megszavazása óta vigan futnak az Itáliának szánt vasuti szállítmányok Németországból (főleg szén) a Gotthardon át, a svájci vasutak deficitjének csökkentésére, de egyben a Népszövetségnek otthont adó Svájc tekintélyének kisebbitésére is.

Ha még csupán 120.000 a nyilvántartott munkanélküliek száma a 4 millió lakos mellett, a súlyos helyzet mellett ezeknek további növekedése várható. Tavaly, június másodikán a svájci szocialista párt kívánságára népszavazás folyt le Svájc területén, amelyen a szocialisták indítványa felett kellett a szavazásra jogosultaknak döntenie: egészítsék-e ki a svájci alkotmányt olyan értelemben, hogy az állam kötelessége minden polgára megélhetéséről gondoskodni? Bár a népszavazás Svájcban mindennapi, pontosabban szólva, majdnem minden vasárnapi dolog, ez a népszavazás tárgyánál, valamint példátlanul szenvedélyes módjánál fogva történelmi jelentőségűvé vált. Óriási szóbeli, valamint írásbeli propaganda folyt a javaslat mellett és ellen, az uccán a járókelőknek költséges kiállítású röpiratok százait nyomták a kezébe, és a városi polgárság kapualatti levélszekrényeit ilyen röpiratok telítették zsufolásig. A javaslatot elvetették, mert ellenzőiknek, (akik a bankok vezetése alatt állottak) sikerült elhitetniük a választók nagyobbik felével, hogy a javaslat elfogadása az állami költségvetés teljes felborulását jelentené, s így a svájci frank megrendülését. Ne felejtsük el: a svájci ember takarékos. Egy svájci mozdonyvezető havi 600 frank fizetését nem költi el teljesen, hanem szerényen él és mire nyugdíjba megy, együtt van a bankban 20-30.000 frankja, amiből kertes kis magánházat vehet magának. Mindezek a kispolgári rétegek a javaslat ellen szavaztak, mert bankbetétjüket, összekuporgatott pénzüket féltették. De a vita a múlt évi szavazás, a „Krieseninitiative” felett még ma sem ült el, hisz' a válság csak növekedett és a problémák megoldatlanok maradtak. Az államháztartásnak fent említett deficitjét, pl. a svájci parlament az ismert recept szerint oldotta meg: csökkentette a fizetéseket, átlagban 15%-kal, az állami kiadások számos tételét 40%-kal, viszont emelte a bevételeket, pl. a gabona, benzin, dohány vámjának illetve adójának emelésével. Előre látható, hogy a terheknek a leggyöngébb vállra való áthárítása, valamint az állami kiadások csökkentése egyben a fogyasztóképeség kisebbedését vonja maga után, ezzel tehát a gazdasági helyzet további rosszabbodását.

Láttuk: a „szabad és demokrata” Svájc éppen úgy alá van vetve a társadalom gazdasági törvényszerűségeinek, mint bármely más állam. Sőt, a különbség a demokrata tegnap és a faszálódó ma közt nagyobb Svájcban, mint egyebütt. Annyira kirívó az ellentét az egykori Svájc, a szabadság klasszikus hazája, az emigránsok földje és a mai, a faszizmus előtt meghunyászkodó, egyéni szabadságokat megnyirbáló,

idegenforgalomra számító hivatalos Svájc közt, hogy jogos elkeseredéssel írhatta az ismert svájci költő, *Charlot Strasser*: Svájc szimbóluma ma nem Wilhelm Tell, hanem Wilhelm Hotel. *Adám Elek*

AZ ÚJ OROSZ FILM. Az orosz film, mai fejlett formájában, elképzelhetetlen a háború után Oroszországban lejátszódott események nélkül. Ezért az „orosz film” megjelölése nem is lehet eléggé kifejező. „Szovjetfilmről” kell beszélnünk, amellyel megjelöljük azon formai és tartalmi különbségeket is, amelyek a más társadalmi rendre felépülő „polgári filmekkel” szembeállítják. Kifejezésre juttatja ezenkívül e7 a megjelölés azt is, hogy nem csupán az orosz nép, hanem az orosz, ukrán, fehérorosz, grúz, örmény és a háború utáni Oroszország területén élő valamennyi nép filmkultúrájáról van szó.

Oroszországban első ízben 1896-ban mutattak be filmet. Külföldről hozták. 1906-ig belföldi film nem is készült. Később, az egyébként rendkívül szegényes termelés konkurrens vállalatok kezében volt, míg úgy a készülékek, mint vegyi anyagok terén továbbra is behozatalra szorultak. Az első belföldi filmek tulajdonképpen hirdők voltak, amelyeken a cári birodalom különböző vidékeit mutatták be. Játszott filmek csak később jöttek létre. Ezekhez történelmi események és színdarabok szolgáltatják az anyagot. A színpadtechnika szolgáló utánzásában odáig mentek, hogy gyakran a sugályuk is látható volt a képen.

1912-ben kezdődik el a pszichológiai filmek sorozata. Ideológiájuk természetesen polgári, mint a nagy orosz lélektani regényeké általában. Ebben az időben már az államhatalom figyelme is a mozgókép felé fordul. Rendelettel tiltják meg minden olyan tekercs vetítését, „amelyek a negyedik rend életének nehézségeit ismertetik, ezt a gyárosok ellen tüzeülik, amelyek sztrájkokat, a francia forradalmat és hasonlókat mutatnak be.”

Az uralkodó nemesség megvetéssel kezelte az új művészetet. II. Miklós cár szerint „az egész badarság és ilyen számárságnak nem szabad művészi értéket tulajdonítani”. Mindenesetre gyakorlatilag igyekeztek saját érdekeiknek megfelelően kihasználni. Egyre-másra gyártották, különösen a világháború folyamán, az érzelgős és hazafias filmeket. Megalkották az u. n. Skobolevsky-komitét a filmtermelés ellenőrzésére, amely 1916-ban elhatározta annak állami monopolizálását.

1917 márciusa nem jelentett lényeges fordulatot ezen a területen. Tovább forgatták a háborút dicsőítő tekerceket. Megszületett egy új műfaj is: az antibolsevista film. Jellemző, hogy ezek már tüntetéseket váltottak ki. Döntő változást a novemberi napok hoztak. A dolgok új rendjében felismerték a film mély kulturális értékét. 1919 augusztusában társadalmasították a filmtermelést. Irányelvül leszögezték, hogy annak „az új orosz társadalmi valóságot kell kifejeznie.” Maga Uljanov úgy beszélt a filmről, mint „a legfontosabb művészetről.”

Legelső alkotásokként a polgárháború dokumentáris montázsai jöttek létre. Körülbelül 50 ilyen „agitfilm” készült. Ezeket nem csak épített mozgóképszínházakban mutatták be, hanem autókön szállított vándormozgóknál is. Később hirdők és reportázsok kerültek sorra, majd 1918 végén az első játszott film is napvilágot látott. Ez azonban sem formailag, sem tartalmát tekintve nem különbözött lényegesen az október előtti produkciótól.

Valóban alapvető változásokat a filmgyártás terén először a Nep hozott. Az ateliéket kibővítették és újakat szerveztek. Megjelenik újból a külföldi film is. Közöttük Chaplin alkotásai meg a német expresszio-